

А. А. СТАНКЕВІЧ

(г. Гомель, УА “Гомельскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя Францыска Скарыны”)

ПАМЯЦІ НАСТАЎНІКА

У артыкуле падаюцца біяграфічныя звесткі пра доктара філалагічных навук, прафесара Уладзіміра Васільевіча Анічэнку, апісваюцца асноўныя напрамкі яго навукова-педагагічнай дзейнасці.

Ёсць меркаванне, што жыццёвы шлях чалавека вымяраецца не колькасцю пражытых гадоў, а сумай тых спраў, якія ён паспеў зрабіць. Жыццё Уладзіміра Васільевіча было напоўнена многімі падзеямі, як змрочнымі, так і светлымі, шматлікімі справамі, як цяжкімі, так і лёгкімі, творчымі, радаснымі. Калі чытаеш кнігу яго ўспамінаў “Повязі лёсу”, здзіўляешся, як яшчэ юнаком, ва ўзросце 17 гадоў, ён змог вытрымаць столькі выпрабаванняў лёсу, не зламаўся, не скарыўся, можна, дастойна выстаяў. Моцны характар, валявая натура, прага да жыцця, аптымізм і мужнасць.

Уладзімір Васільевіч нарадзіўся 20 ліпеня 1924 года ў в. Янаўка Хоцімскага раёна Магілёўскай вобласці ў самай мнагадзетнай у гэтай вёсцы сялянскай сям’і, у якой было 9 дзяцей – 7 хлопчыкаў і 2 дзяўчынкі. Цёплага адзення не хапала ўсім, зімою хадзілі па чарзе ў школу. Усе дзеці былі разумныя, добра вучыліся. Два старэйшыя браты Васіль і Іван закончылі Магілёўскі педінстытут і працавалі настаўнікамі, Сяргей пасля заканчэння сельскагаспадарчага тэхнікума працаваў аграномам, а сястра Марыя пасля вайны стала ўрачом.

Карцела і Валодзі хутчэй пайсці на свой хлеб, стаць самастойным. З маленства Валодзя быў шустрым хлопцам, вучыўся добра, граў на гармоніку, з ахвотай ездзіў верхам на конях, любіў быць на прыродзе, у час канікул папрасіў у брыгадзіра дазволу ганяць калгасных коней на начлег і здабыць лішні працадзень для сям’і.

Пасля 8 класаў ён вырашыў паступаць у Магілёўскае педвучылішча, але спазніўся з падачай дакументаў, і яго не прынялі. І яму прыйшлося заканчваць школу. Гэта быў 1941 год. Выпускны не ўдалося адзначыць.

Калі пачалася вайна, з 5 калгасаў укамплектавалі стогаловы табун адборнага маладняка, накіравалі іх у суправаджэнні 5 чалавек, у тым ліку і Валодзі, праз Сураж на Браншчыну, дзе яны павінны былі здаць коней мясцовым уладам. Там коней не прынялі, свой статак адпраўлялі на усход – іх накіравалі ў Арлоўскую вобласць, адтуль – у Курскую. Табун значна паменшаў, коні не вытрымлівалі такога вялікага перагону, падалі. Нарэшце яны дабіліся, каб коней прынялі і накіравалі ў адзін калгас у Курскай вобласці.

Вяртанне ў родную вёску было нярадасным – Янаўку занялі немцы. Валодзю арыштавалі – турма ў Хоцімску, прымусовыя работы, пабег з сябрам, блуканне па вёсках, ізноў арышт, эшалон, далёкая паездка, перасыльныя лагеры, дзе адбіралі мацнейшых хлопцаў, сярэдняга росту. Валодзя прыўзняўся на пальцах, яго ўключылі ў групу і павезлі далей, ў Чэхію, там – канцэнтрацыйны лагер, баракі, прымусовая катаржная праца ў шахтах. У лагеры пасябраваў з чэхам Юрыем, стаў яму даводзіць сваю ідэю пра пабег. Уцяклі, схаваўшыся ў вагонах пад вуглём.

Пасля доўгіх блуканняў патрапілі ў партызанскі атрад у Арліцкіх гарах, дзе і ваявалі да канца вайны. Дзень перамогі святкавалі ў Празе. Калі Чэхаславакія была вызвалена, Уладзімір уступіў у Савецкую Армію. У падзяку за добрасумленную армейскую службу Валодзю перавялі ў штаб дывізіі і па сумяшчальніцтве назначылі супрацоўнікам рэдакцыі газеты “Гвардзеец”. Пасля мабілізацыі ў 1946 годзе яму прапанавалі працу літсупрацоўніка гарадской газеты “Зара” ў Ваўкавыску.

І вось нарэшце толькі ў 1947 г. Уладзімір ажыццявіў сваю даўнюю мару – паступіў вучыцца ў БДУ, які закончыў з чырвоным дыпламам у 1952. Як выдатніка яго рэкамендавалі ў аспірантуру Інстытута мовазнаўства Акадэміі навук БССР, пасля паспяховага завяршэння якой

у 1955 г. Уладзімір Васільевіч абараніў кандыдацкую дысертацыю і быў залічаны на пасаду малодшага навуковага супрацоўніка Інстытута мовазнаўства. У 1970 г. – абараніў доктарскую дысертацыю і быў накіраваны ў ГДУ на пасаду загадчыка кафедры рускай і беларускай моў.

З 1970 г. Уладзімір Васільевіч працаваў 20 гадоў загадчыкам кафедры спачатку рускай і беларускай моў, а затым – беларускай мовы. З 1991 г. па 2001 г. быў прафесарам кафедры беларускай мовы і загадчыкам лінгвістычнай лабараторыі пры навукова-даследчым сектары ўніверсітэта.

Імя Уладзіміра Васільевіча добра вядома не толькі ў беларускім мовазнаўстве, але і ва ўсім славянскім свеце. Ён з’яўляецца аўтарам каля 250 навуковых і вучэбна-метадычных прац.

Цікаваць да роднай мовы, неабякаваць да яе гістарычнага лёсу і ўзаемадзеяння з іншымі славянскімі мовамі абумовілі асноўныя накірункі яго будучай лінгвістычнай дзейнасці – гісторыя мовы, параўнальнае мовазнаўства, рэгіянальная лексікалогія і лексікаграфія, мова фальклорных твораў, хрэстаматыі і слоўнікі крылатых выслоўяў, афарызмаў, выказванняў вядомых паэтаў і пісьменнікаў аб мове.

Вялікае месца ў навуковай дзейнасці Уладзіміра Васільевіча Анічэнка займала вывучэнне творчай спадчыны нашага першадрукара Францыска Скарыны. За цыкл прац “Лінгвістычная Скарыніяна” У. В. Анічэнка быў узнагароджаны Дзяржаўнай прэміяй Беларусі ў галіне навукі і медалём Францыска Скарыны. У 1976 г. яму прысвоена званне заслужанага дзеяча навукі Рэспублікі Беларусь

Плённае вывучэнне навукоўцамі ГДУ на чале з У. В. Анічэнкам творчай спадчыны нашага славутага асветніка і гуманіста Францыска Скарыны, стварэнне сапраўднай навуковай скарыназнаўчай школы, актыўная папулярызацыя асветніцкай дзейнасці першадрукара ў студэнцкім асяроддзі абумовілі ініцыятыву кіраўніцтва аб прысваенні нашаму ўніверсітэту высокага імя Францыска Скарыны. І ў 1988 г. Гомельскаму дзяржаўнаму ўніверсітэту было прысвоена гэта ганаровае імя. З гэтага часу наш універсітэт стаў цэнтрам збору і вывучэння скарыназнаўчых матэрыялаў.

У 1993 г. па ініцыятыве У. В. Анічэнка пры ГДУ быў створаны музей-лабараторыя Францыска Скарыны.

Вялікае месца ў лінгвістычнай дзейнасці У. В. Анічэнка заняла падрыхтоўка васьмітомнага “Слоўніка мовы Янкі Купалы”, якую пад яго кіраўніцтвам ажыццявіў калектыў лексікалагаў – прафесарска-выкладчыцкі састаў кафедры беларускай мовы і супрацоўнікі лінгвістычнай лабараторыі.

Па ініцыятыве У. В. Анічэнка з 1973 года ў выдавецтве БДУ (з 1996 г. у ГДУ) стаў выходзіць міжведамасны зборнік навуковых артыкулаў “Беларуская мова і мовазнаўства” (1973–1976 гг.), перайменаваны ў зборнік “Беларуская мова” (1977–1999 гг.). З 2000 г. лінгвістычныя артыкулы сталі публікавацца ў “Ізвестыях ГГУ імя Францыска Скарыны” ў асобным выпуску “Беларуская мова”.

У. В. Анічэнка быў ініцыятарам шматлікіх рэспубліканскіх і міжнародных навуковых канферэнцый, прысвечаных рэгіянальнаму даследаванню беларускай мовы, вывучэнню творчай спадчыны Ф. Скарыны.

За 30 гадоў навукова-педагагічнай дзейнасці ў ГДУ доктар філалагічных навук прафесар Уладзімір Васільевіч Анічэнка сфарміраваў грунтоўную школу вучоных – кваліфікаваных спецыялістаў у галіне беларускага мовазнаўства. За гэтыя гады аспіранты У. В. Анічэнка падрыхтавалі і абаранілі 26 кандыдацкіх і 1 доктарскую дысертацыю. Кандыдаты навук – вучні У. В. Анічэнка працуюць у розных вуну нашай краіны і за яе межамі.

Па ініцыятыве У. В. Анічэнка пры кафедры беларускай мовы ў 1973 годзе была адкрыта аспірантура, а пазней – і дактарантура па спецыяльнасці 10.02.01 – беларуская мова.

Дзякуючы настойлівым намаганням У. В. Анічэнка пры Гомельскім дзяржаўным універсітэце імя Францыска Скарыны загадам БелВАКа ад 16.04.1996 зацверджаны Савет па абароне кандыдацкіх дысертацый К.02.12.03, за перыяд дзейнасці якога з 1996 па 2005 гг. былі абаронены 33 кандыдацкія дысертацыі па спецыяльнасці 10.02.01 – беларуская мова (з іх 20 – выкладчыкамі і супрацоўнікамі ГДУ).

Дзейсны і энергічны, адказны і прынцыповы, няўрымслівы і натхнёны, Уладзімір Васільевіч быў актыўным “рухавіком” нашай кафедры, здолеў арганізаваць моцны, падрыхтаваны і дысцыплінаваны калектыў выкладчыкаў, даследчыкаў і педагогаў.

У. В. Анічэнка – гэта чалавек-эпоха, чалавек – жывая гісторыя, асоба, жыццё якой напоўнена падзеямі як трагічнымі, змрочнымі, так і светлымі, шчаслівымі. Надзвычай адказны за сваю справу, ён быў такім жа патрабавальным і да іншых. Строгі і прынцыповы загадчык, “максімаліст” унутры кафедры, ён быў усё-такі “родны бацька” для ўсіх нас, умеў абараніць і падтрымаць кожнага за межамі кафедры.

Стрыманы на пахвалу, скупы на камплементы, Уладзімір Васільевіч знаходзіў словы падтрымкі для кожнага. Ён умеў заўважыць здольных, знаходзіць апантаных, захопленых навукай людзей і заўсёды імкнуўся іх падтрымаць. Мудры і прадбачлівы, разважлівы і спрактыкаваны, ён умеў падказаць выйсце нават з самай заблытанай, складанай сітуацыі, вучыў ніколі не адчайвацца, не скарацца перад цяжкасцямі, упэўнена крочыць да мэты, дасягаць яе, дамагацца свайго.

Ён умеў “дыхаць на поўныя грудзі”. Нават у свае 70 з лішнім уставаў рана, любіў першым прыходзіць на працу, каб папрацаваць над чарговай кнігай або артыкулам, абавязкова забягаў на факультэт, каб наведць калег, сяброў. Умеў працаваць – умеў і адпачываць, і ніколі не блытаў адно з другім.

Выключна энергічны, актыўны, дзейсны, таленавіты арганізатар, аптымістычны і жыццярэдасны чалавек, Уладзімір Васільевіч пражыў жыццё змястоўнае, цікавае, насычанае падзеямі і здарэннямі, напоўненае пошукамі і знаходкамі. Самае лепшае пацверджанне гэтаму – яго справы, якія ён нам перадаў. Гэта і калектыў кафедры, якую ён стварыў і якая па праву лічыцца адной з самых моцных па навуковым патэнцыяле ва ўніверсітэце. Гэта і моцная кагорта вучоных – яго вучняў. Гэта і грунтоўныя навуковыя выданні.

Заўсёды ў імклівым руху, у пошуку. У гэтым імклівым бегу была яго неспатоленая прага жыцця, заўсёдна ўлюбёнасць у працу, адданасць сваёй справе. Ён і пайшоў ад нас, як і жывы, імкліва, на бягу.

Чалавек пакідае пасля сябе не толькі фізічную, але і духоўную спадчыну. Сыны і ўнукі, а пасля і праўнукі будуць працягваць мнагалюдны працавіты род Анічэнкаў, а працы і вучні яго памножаць духоўную спадчыну, не дадуць згаснуць агеньчыку добрай, светлай памяці аб ім.

Спіс выкарыстанай літаратуры

1 Анічэнка, Уладзімір. Повазі лёсу / Уладзімір Анічэнка. Гомель : Выдавецкі комплекс ГДУ імя Ф. Скарыны, 1998. – 207 с.

2 Прафесар Уладзімір Васільевіч Анічэнка: Бібліяграфічны агляд навукова-педагагічнай дзейнасці па беларускаму і параўнальнаму мовазнаўству / Склад. Д. Д. Паўлавец / Рэд. А. А. Станкевіч. – Гомель : Выдавецкі комплекс ГДУ імя Ф. Скарыны, 1999. – 55 с.

3 Анічэнка Уладзімір Васільевіч – беларускі савецкі мовазнавец // Беларуская савецкая энцыклапедыя: Бібліяграфічны даведнік. – Мінск : Выд.-ва “Беларуская Савецкая энцыклапедыя”, 1974. Т. XI. – 580 с.

4 Анічэнка Уладзімір Васільевіч // Энцыклапедыя літаратуры і мастацтва Беларусі. – Мінск : Выд.-ва “Беларуская савецкая энцыклапедыя” імя Петруся Броўкі, 1984. Т. 1. – 121 с.

5 Анічэнка Уладзімір Васільевіч // Беларуская мова: Энцыклапедыя. – Мінск: Выд.-ва “Беларуская энцыклапедыя” імя Петруся Броўкі, 1994. С. 34–35.

6 Университет профессорский / Составители Д. Д. Павловец (отв. ред. и авт. вступ. ст.), Е. Н. Воинава, Л. П. Кузьмич, В. М. Лебедева, Е. Н. Полуян. – Гомель : УО “ГГУ им. Ф. Скорины”, 2005. С. 7–12.

The article provides biographical information about the Doctor of Philology, Professor Vladimir Vasilyevich Anichenko, describes the main directions of his scientific and pedagogical activity.